

SAMMANFATTNING

Somalier i Malmö

At Home in Europe Project

31 januari 2014

Somalier i Malmö är en del i en forskningsserie, framtagen av projektet At home in Europe vid Open Society Foundations, som syftar till att ta fram ursprungliga jämförbara data om somaliers åsikter, erfarenheter och bekymmer och sättet som myndigheterna tar sig an dessa utmaningar på i sju europeiska städer: Amsterdam, Helsingfors, Köpenhamn, Leicester, London, Malmö och Oslo.

Studien behandlar åtta övergripande sakområden och bygger i huvudsak på primärkällor: diskussioner i fokusgrupper med somalier och intervjuer med intressenter (tjänstemän i offentlig sektor, företrädare för den somaliska gruppen, representanter från civilsamhället), samtliga utförda särskilt för den här studien för att kunna ge ett mer nyanserat perspektiv på situationen för en viktig befolkningsgrupp.

Befolkning:

Malmö har ungefär 300 000 invånare av vilka 31 procent är födda utomlands. År 2011 fanns 1551 somaliafödda individer i Malmö av vilka 77 procent var bosatta i tre stadsdelar. Hälften av somalierna i Malmö har kommit till Sverige efter 2005.

Sverige har en mycket heterogen muslimsk befolkning, följden av ett halvsekel av invandring från alla delar av världen. Antalet muslimer uppskattas till mellan 350 000 och 400 000. Somalierna utgör den fjärde största gruppen av muslimer i Sverige efter människor från Irak, Balkan och Iran.

Uppfattningarna och debatten om invandrare, bland dem somalier, och islam i Sverige har påverkats av Sverigedemokraterna, som kom in i riksdagen 2010. Partiledaren har varnat för "tillströmningen av analfabeter från Somalia" och konsekvenserna av etniska enklaver som "Lilla Mogadishu". Frågor om klanstruktur, utbildningsnivåer, islamisk extremism och

kvinnlig könsstämpning har utlöst intensiva debatter bland journalister, politiker och akademiker.

Policykontext:

Enligt Migrant Immigration Policy Index (MIPEX) har Sverige världens bästa integrationspolitik. En nyckelmening i regeringens integrationsstrategi lyder: "Säråtgärder som riktar sig till utrikes födda som grupp ska inte förekomma efter den första tiden i Sverige." Bland tjänstemän på regional och kommunal nivå hittar man motsägelsefulla synsätt i frågor om särskilda integrationsprogram. Malmö stad var den första kommunen i landet som lanserade en plan mot diskriminering. Det finns mycket lite kunskap om diskriminering av somalier i Malmö. Våren 2013 inledde emellertid organisationen Malmö mot Diskriminering en utredning av möjlig diskriminering av somalier i samband med bristande underhåll av deras lägenheter.

Identitet och tillhörighet:

Litteraturen om somalier i diasporan har framhållit betydelsen av religion för att upprätthålla identitet och som moralisk kompass i en ny miljö. Klansystemet tycks spela en liknande roll genom att erbjuda trygghet och säkerhet, men också social kontroll.

I intervjuer med företrädare för åtta somaliska föreningar i Malmö framkom att de ofta definierar integration som att vara aktiv i samhället, kunna språket och ha utbildning och jobb. De ser brist på information, kunskap i svenska språket, utbildning och jobb som de huvudsakliga hinder eller utmaningar som möter somalier. De var över lag försiktiga när de diskuterade diskriminering som hinder även om de konstaterade att stereotypisering och diskriminering är verkliga utmaningar för de ungdomar som är födda i Sverige och som behärskar språket och de sociala koderna. De trivs med att bo i Malmö eftersom det finns så många invandrare och muslimer i staden, även om det inte finns så många jobbomöjligheter.

Fokusgruppdiskussionerna bekräftade till stora delar synpunkterna i litteraturen. Religionen spelar stor roll och somalier finner det lätt att utöva sin religion i Malmö. Vissa menade att klanen har förlorat sin betydelse i Sverige, andra att den fortfarande är mycket betydelsefull. I fråga om somalisk och svensk identitet rådde också tvetydighet. Både män och kvinnor har svårigheter med anpassningen till nya köns- och generationsrelationer. När män inte kan hitta arbete slutar det med att de "gör ingenting" och följderna blir ibland skilsmässa eller att de förlorar sina barns respekt. Kvinnorna saknar det stöd från familj och släkt i omsorgen om barn och gamla som i Sverige är ersatt med offentlig barn- och äldreomsorg. Budskapet från somalier – män som kvinnor, unga som gamla – är att de föredrar att umgås inom gruppen, delvis därför att de då känner sig friare och tryggare, delvis därför att de inte behärskar svenska språket tillräckligt väl.

Utbildning:

60-70 procent av somalierna i Sverige och i Malmö har högst grundskoleutbildning eller en utbildningsnivå som inte är känd. Det gör det svårt för många somalier att förstå det svenska samhället och de begrepp som används i svenska språket. Fokusgruppdeltagarna pekade på svårigheterna för gifta kvinnor med barn att koncentrera sig på SFI och att frånvaron av förebilder och jobbomöjligheter innebär att det saknas incitament för att lära sig svenska

ordentligt. Huvudsakligen gällde detsamma för vuxenutbildning. Alla mödrar i fokusgruppen oroade sig för skolsituationen och framtidsmöjligheterna för sina barn.

Sysselsättning:

Sysselsättningen bland somalier har de senaste tio åren legat mellan 25 och 30 procent i riket och runt 20 procent i Malmö. Tiden som förflutit sedan ankomsten och utbildningsnivån förklarar till stor del den låga sysselsättningsnivån. Egenföretagandet bland somalier är lågt, 0,6 procent, att jämföra med 5 procent i hela befolkningen; i Malmö föll andelen från 1,7 procent 2006 till 0,7 procent 2010. Nästan 70 procent av somalierna saknar löneinkomst.

Många somalier efterfrågar somalisktalande lotsar när de påbörjar sin etablering. Dessa lotsar finner ofta att de måste ägna alltför mycket tid åt att hjälpa deltagarna med pappersarbete. Malmö stad har en bred uppsättning arbetsmarknadsåtgärder men få somalier deltar i dem. Entreprenörskapet bland somalier i Malmö (och hela Sverige) begränsas möjligen av bristen på islamiska bankinstitutioner. Fokusgruppen om sysselsättning fann två enkla och raka förklaringar till de låga sysselsättningsciffrorna: "det finns inga jobb till somalier som vill arbeta" och "man får mer ut av socialbidrag än av att arbeta".

Boende:

I Sverige och Malmö tjänar det koncentrerade boendet av somalier i några områden i huvudsak till att skapa bekvämlighet och trygghet, inte till att skapa ekonomiska möjligheter. Mer än 90 procent av alla somalier i Sverige bor i hyreslägenheter. Fokusgruppens diskussion kretsade kring svårigheterna i att få tag i en lägenhet och att bo tillsammans med vänner i överfulla rum. Alla deltagare var ganska nöjda med lägenheternas standard. Omdömena om bostadsområdena var mindre fördelaktiga.

Hälsa och social trygghet:

Ett projekt (HELMI) om somaliska kvinnors hälsa visade att 70 procent anser sig vara vid god hälsa. Många avstår emellertid från att söka sjukvård på grund av väntetider, dåliga erfarenheter eller språksvårigheter. Det är allmänt känt att en del somalier har problem med sin psykiska hälsa på grund av upplevelser från inbördeskriget men att de inte gärna söker hjälp från psykiatriker och psykologer. Röda Korset i Malmö har ett center för behandling av krigs- och tortyrskadade. Bland somalierna är det bara kvinnor som vänder sig dit. Diskussionerna i fokusgruppen bekräftade att somalier har svårigheter att boka tid hos och få återkoppling från läkare. Deltagarna menade att nyanlända borde få mer information om hälso- och sjukvården och att det borde finnas någon somalisktalande anställd på vårdcentralerna.

Sveriges välfärdssystem är berömt för att ta hand om människor från vaggan till graven. Fokusgruppens åsikter om välfärdssystemet var balanserade. Ett talande yttrande var detta: "Socialt skydd är utmärkt – men hur är det med möjligheterna?" Vissa problem är svåra att lösa på grund av barriärer mellan myndigheter.

Polis och trygghet:

Bland somalier är den allmänna uppfattningen att Sverige är ett tryggt land. Vissa områden har emellertid fått sin beskärda del av bråk och brott. Seved i Malmö är ett sådant exempel. Somalierna verkar ha lyckats hålla en låg profil och skött sina egna angelägenheter. Hatbrotten i Malmö riktas i första hand mot judar, muslimer och afrikaner. Öresundsbron är den huvudsakliga inkörsporsten för kat i Sverige men i Malmö utgör andra droger de främsta målen för polisens narkotikabekämpning. I fokusgruppen var den allmänna meningen att vissa invandrartäta områden är ganska trygga (Rosengård) medan andra (Seved) är mer våldsamma. De flesta deltagarna verkade ha en positiv bild av polisen.

Deltagande och medborgarskap:

Somalier har gjort sig kända för att organisera sig på ett som gör att de klarar av att finna sig tillrätta i nya miljöer. Det råder ingen brist på somaliska föreningar i Sverige men de har ingen stor betydelse eftersom den offentliga sektorn förväntas ta hand om de flesta behov och lösa de flesta problem. Aktivister och forskare med insyn i situationen för somalier i Sverige har förespråkat en större roll för föreningar, servicecenter och brobyggare för att hjälpa nyanlända och andra som inte lyckats finna nyckeln till det svenska samhället. Några regionala och lokala myndighetsinitiativ har tagits i den riktningen, exempelvis ett somaliskt informations- och företagarcener och utbildning och anställning av somaliska samhälls- och hälsoinformatörer. De flesta somaliska föreningsföreträdare ser sina relationer med myndigheterna som ensidiga; de vänder sig till myndigheterna för att få information och hjälp men myndigheterna vänder sig sällan till dem. Fokusgruppens deltagare vittnade om den hjälp de fått från somaliska föreningar för att lösa praktiska problem. De ansåg att dessa föreningar skulle kunna göra mycket mer om de gavs resurser till det.

I Sverige har 30 procent av de somaliafödda svenskt medborgarskap; i Malmö är siffran 40 procent. Det tar åtta år innan somalier kan ansöka om medborgarskap, vilket är en källa till stor frustration.

Medias roll:

Somalier hävdar ofta att de framställs negativt i medierna. En genomgång av artiklar i tidningen Sydsvenskan från senare tid bekräftar inte den bilden. Det finns naturligtvis dåliga nyheter om vad som händer i Somalia men de flesta artiklar med lokal anknytning har en positiv vinkling. Dåliga nyheter om Somalia kan emellertid ha spillt över på somalier i diasporan. De flesta deltagarna i fokusgruppen om media hade starka åsikter. De menade att Al Jazeera är den enda nyhetskanal som skildrar verkligheten på ett balanserat sätt. Yngre deltagare var mer negativa mot svenska medier än äldre.

Rekommendationer:

Bristen på sysselsättning är som ett svart hål i somaliers liv i Sverige. Den innebär fattigdom, bristande självförtroende, påfrestningar på familjen (inklusive skilsmässor) och barn som ifrågasätter om det är meningsfullt att göra sitt bästa i skolan. Hur kan svårigheterna i att få arbete och starta företag mildras? Det finns ingen enkel lösning eftersom det krävs år av utbildning och yrkesträning för att komma in på dagens svenska arbetsmarknad. Men något kan ändå göras för att skynda på processen och stabilisera tillvaron för somaliska familjer.

Rekommendationerna riktas huvudsakligen till Malmö stad. De inriktar sig på stöd åt och samarbete med somaliska organisationer och andra invandrarorganisationer. Dessa organisationer kan ges en starkare roll i att fungera som broar mellan myndigheter och den somaliska gruppen. Samarbeten bör ske mellan Malmö stad (och andra myndigheter) och somaliska organisationer på alla områden som berörs i rapporten – framför allt utbildning, sysselsättning, boende, hälsa och social trygghet – och syfta till spridning av korrekt information, förbättrad tillgång till tjänster, bekämpning av diskriminering samt att ta tillvara den kunskap och det engagemang som finns i den somaliska gruppen.

KONTAKTINFORMATION

För mer information om resultaten och projektet At Home in Europe, kontakta:

Klaus Dik Nielsen, påverkansansvarig projektet At Home in Europe

Open Society Initiative for Europe

Telefon arbete: +44 (0) 207 031 1714

Mobil: +44 (0) 791 769 5286

klausdik.nielsen@opensocietyfoundations.org

OPEN SOCIETY FOUNDATIONS

THE OPEN SOCIETY FOUNDATIONS WORK TO BUILD VIBRANT AND TOLERANT DEMOCRACIES WHOSE GOVERNMENTS ARE ACCOUNTABLE TO THEIR CITIZENS. WORKING WITH LOCAL COMMUNITIES IN MORE THAN 70 COUNTRIES, THE OPEN SOCIETY FOUNDATIONS SUPPORT JUSTICE AND HUMAN RIGHTS, FREEDOM OF EXPRESSION, AND ACCESS TO PUBLIC HEALTH AND EDUCATION.

